

D Ó M U R

Héraðsdóms Reykjavíkur 5. júní 2008 í máli nr. E-6574/2006:

Víkurver ehf.

(Einar Gautur Steingrímsson hrl.)

gegn

Gildi -lífeyrissjóði

(Gestur Jónsson hrl.)

Landssambandi smábátaeigenda

(Ástráður Haraldsson hrl.)

Mál þetta, sem dómtekið var 22. maí sl., er höfðað fyrir Héraðsdómi Reykjavíkur af Víkurveri ehf., Vík, Fljótum, á hendur Gildi-lífeyrissjóði, Sætúni 1, Reykjavík, og Landssambandi smábátaeigenda, Hverfisgötu 105, Reykjavík, með stefnu birtri 24. og 26. október 2006.

Endanlegar dómkröfur stefnanda eru þessar:

1. Þess er krafist að dæmt verði að stefnda Gildi-lífeyrissjóði sé óheimilt að veita viðtöku inn á greiðslumiðlunarreikning smábáta hærri fjárhæð af fjármunum stefnanda en þarf til ráðstöfunar skv. 1. og 2. tl. 8. gr. laga nr. 24/1986 um skiptaverðmæti og greiðslumiðlun innan sjávarútvegsins.
2. Þess er krafist að stefnda Gildi-lífeyrissjóði verði dæmt óheimilt að inna af hendi greiðslur skv. 3. tl. 8. gr. sgs. til stefnda Landssambands smábátaeigenda, sem því kynni að berast af fjármunum stefnanda.
3. Þess er krafist að viðurkennt verði að stefnda Gildi-lífeyrissjóði beri að endurgreiða stefnanda allt það fé hans sem kynni að berast inn á

greiðslumiðlunarreikning smábáta umfram það sem þarf til ráðstöfunar skv. 1. og 2. t.l. 8. gr. sgs.

Ofangreindum kröfum er beint að báðum stefndu, til vara á hendur stefnda Gildilífeyrissjóði einum, og til þrautavara á hendur stefnda Landssambandi smábátæigenda einu.

4. Þess er krafist að stefndu verði in solidum gert að greiða stefnanda kr. 143.237 með dráttarvöxtum skv. 1. mgr. 6. gr. laga nr. 38/2001 skv. eftirfarandi:

Af kr.	12.146	frá 29.7.2004	til greiðsludags.
Af kr.	731	frá 30.8.2004	til greiðsludags.
Af kr.	9.896	frá 29.9.2004	til greiðsludags.
Af kr.	388	frá 28.10.2004	til greiðsludags.
Af kr.	1.012	frá 29.11.2004	til greiðsludags.
Af kr.	2.294	frá 29.12.2004	til greiðsludags.
Af kr.	2.544	frá 28.1.2005	til greiðsludags.
Af kr.	373	frá 31.3.2005	til greiðsludags.
Af kr.	436	frá 29.4.2005	til greiðsludags.
Af kr.	93	frá 31.5.2005	til greiðsludags.
Af kr.	372	frá 29.6.2005	til greiðsludags.
Af kr.	660	frá 28.7.2005	til greiðsludags.
Af kr.	2	frá 30.8.2005	til greiðsludags.
Af kr.	4.640	frá 29.9.2005	til greiðsludags.
Af kr.	13.431	frá 31.10.2005	til greiðsludags.
Af kr.	16.411	frá 29.12.2005	til greiðsludags.
Af kr.	9.312	frá 31.1.2006	til greiðsludags.
Af kr.	9.129	frá 30.3.2006	til greiðsludags.

Af kr. 16.695 frá 28.7.2006 til greiðsludags.
Af kr. 28.336 frá 30.8.2006 til greiðsludags.
Af kr. 14.336 frá 28.9.2006 til greiðsludags.

Krafist er málskostnaðar að skaðlausu.

Dómkröfur stefnda Gildis-lífeyrissjóðs eru þessar:

Aðallega er krafist sýknu af öllum kröfum stefnanda.

Til vara er krafist sýknu að hluta.

Í báðum tilvikum er krafist greiðslu málskostnaðar úr hendi stefnanda að mati dómsins.

Dómkröfur stefnda Landssambands smábátaeigenda eru þessar:

Þess er krafist að stefndi, Landssamband smábátaeigenda, verði sýknaður af

öllum kröfum stefnanda. Þá er krafist málskostnaðar að mati dómsins.

Málsatvik

Með lögum nr. 24/1986 um skiptaverðmæti og greiðslumiðlun innan sjávarútvegsins samþykkti Alþingi breytingar á sjóðakerfi sjávarútvegsins sem fólu m.a. í sér þá skyldu fiskkaupenda að halda eftir við uppgjör 8,4% af aflaverðmæti smábáta og greiða inn á sérstakan greiðslumiðlunarreikning smábáta hjá Lífeyrissjóði sjómanna, sbr. 6. gr. laganna. Samkvæmt 8. gr. laganna skal fé þessu skipt þannig að 37,5% renna til Lífeyrissjóðs sjómanna, (nú stefnda Gildis), 56,5% til greiðslu iðgjalda af slysa- og örorkutryggingu og váttryggingar báts og 6% til stefnda Landssambands smábátaeigenda.

Stefndi Gildi-lífeyrissjóður varð til við sameiningu Lífeyrissjóðs sjómanna og lífeyrissjóðsins Framsýnar 1. júní 2005. Við sameininguna tók stefndi Gildi við réttindum og skyldum hinna sameinuðu sjóða, þ.á m. skyldum Lífeyrissjóðs sjómanna samkvæmt lögum nr. 24/1986. Greiðslum samkvæmt þeim lögum hefur verið miðlað í gegnum greiðslumiðlunarreikning smábáta hjá Sparisjóði vélstjóra. Stefndi Gildi hefur haft yfirumsjón með greiðslumiðluninni, en sparisjóðurinn séð um framkvæmdina.

Stefnandi hóf útgerð bátanna Hermanns Jónssonar EA-18, sknr. 2117, og Petru EA-218, sknr. 6545, hinn 30. júní 2004. Hóf hann útgerð Petru SK-18, sknr. 2668 hinn 23. maí 2005. Stefnandi er ekki í félagi Landssambands smábátæigenda og er andvígur því að greiða félagsgjöld til félagsins. Þá telur stefnandi að ákvæði 3. töluliðar 8. gr. laga nr. 24/1986 um greiðslu félagsgjalda til stefnda Landssambands smábátæigenda sé andstætt stjórnarskrá og mannréttinasáttmála Evrópu, eins og málatilbúnaður stefnanda ber með sér.

Málsástæður og lagarök stefnanda

Stefnandi fellst ekki á það að skýra beri 3. tölulið 8. gr. laga nr. 24/1986 svo að allir skuli greiða félagsgjöld til stefnda Landssambands smábátæigenda. Þá túlkun megi draga í efa og sé aðallega byggt á því að skýra verði löginn þannig að þetta geti aðeins átt við um þá sem eru félagsmenn í stefnda Landssambandi smábátæigenda en ekki aðra, a.m.k. ekki í andstöðu við vilja þeirra.

Verði löginn skýrð í samræmi við framkvæmd sé á því byggt að þegar þau voru sett hafi þau farið gegn þágildandi 67. gr. stjórnarskrárinnar. Það ákvæði mælir fyrir um friðhelgi eignarréttarins. Þegar löggjafinn ákveði að taka fé annarra og afhenda það félagi sem þeir eigi ekki aðild að, sem það geti notað í baráttumál sín gegn baráttumálum og hugsjónum þeirra sem greiða, sé um óheimila eignaupptöku að ræða. Lög sem yfir höfuð heimili að fjármunir eins séu teknir og afhentir öðrum endurgjaldslaust, fóru gegn ákvæðum þágildandi 67. gr. stjórnarskrár. Ákvæðin fari nú gegn 72. gr. stjórnarskrárinnar.

Með lögfestingu 11. gr. mannréttinasáttmála Evrópu með lögum nr. 62/1994, hafi ákvæði 3. töl. 8. gr. laga nr. 24/1986 verið numið úr gildi með yngri lögum að því gefnu að hún verði túlkuð í samræmi við venju. Mannréttinasáttmála Evrópu hafi verið ætlað að eyða öllum árekstrum íslenskra laga við mannréttinasáttmálann og beri að skýra hann í því ljósi og líta svo á að öll önnur lög, þótt þau gætu talist sérlög, hafi verið numin úr gildi að því leyti sem þau fóru gegn mannréttinasáttmálanum. Sömu réttaráhrif hafi lögfesting 10. gr. mannréttinasáttmála Evrópu. Í því sambandi sé vísað til þess sem á eftir komi um tengsl tjáningarfrelsis og félagafrelsis.

Við setningu laga nr. 97/1995 hafi tjáningarfrelsið verið fest með skýrum hætti í stjórnarskrá, sbr. 73. gr. Það fari gegn tjáningarfrelsi að einstaklingur þurfi að þola aðild að félagi með þeim afleiðingum að það tjái skoðanir, sjónarmið og hugsjónir í hans nafni þótt með slíkum óbeinum hætti sé. Sömu leiðis felist í ákvæðinu að enginn verði skyldaður til að inna greiðslur af hendi til þeirra sem boða hugsjónir, skoðanir, sannfæringu og hagsmuni, sem viðkomandi vilji ekki stuðla að. Séu nán tengsl milli skoðanafrelsis og félagafrelsis.

Við setningu laga nr. 97/1995 var núverandi ákvæði 74. gr. stjórnarskrár um félagafrelsi lögfest. Í 2. mgr. sé hið neikvæða félagafrelsi lögfest en í því felist að menn verði hvorki skyldaðir til aðildar að félögum né, að greiða til þeirra. Síðari málsliður ákvæðisins eigi augljóslega ekki við um stefnda Landssamband smábátæigenda. Stefndi Landssamband smábátæigenda hafi með veikum mætti

og lítilli sannfæringu haldið því fram að hann uppfylli skilyrði síðari málsliðar 2. mgr. 74. gr. stjórnarskrár. Stefnandi hafi hins vegar ekki getað bent á tiltekin atriði máli sínu til stuðnings. Þótt slíkt myndist (sem sé nánast útilokað) innan um aðra starfsemi landssambandsins myndi það ekki hagma niðurstöðu málsins, sbr. Hrd. 1998:718.

Á því sé byggt að fyrirkomulag það sem leiði af venjubundinni túlkun 3. tl. 8. gr. laga nr. 24/1986 fari gegn ákvæði 75. gr. stjórnarskrár. Í þessu sambandi beri að líta til þess að stefnandi sé látinn greiða til félags sem vilji stýra því hvernig hann stundi atvinnu sína og með hvaða hætti. Þetta félag vilji hafa áhrif á það hvernig aðgangur manna að auðlindum sé, þ.m.t. stefnanda. Sérstaklega fari þetta gegn 2. mgr. um rétt manna til að semja um starfskjör sín og áunnin réttindi en það samningsumboð verði að lögum ekki tekið frá stefnanda og falið öðrum. Skiptir ekki máli þótt stefndi Landssamband smábátæigenda sé ekki hefðbundið stéttarfélag. Ákvæði 2. mgr. 75. gr. stj.skr. verði ekki skýrt svo þröngt að það taki bara til slíkra félaga.

Aðallega sé á því byggt að túlka beri lög nr. 24/1986 á þann veg að ákvæði 3. tl. 8. gr. geti aðeins tekið til félagsmanna í stefnda Landssambandi smábátæigenda. Til vara sé byggt á því að löggin hafi í öndverðu farið gegn 67. gr. stjórnarskrárinnar (nú 72. gr.). Til þrautavara sé byggt á því að með lögfestingu mannréttindasáttmála Evrópu hafi ákvæði 3. tl. 8. gr. laga nr. 24/1986 verið numið úr gildi. Til þrautþrautavara sé byggt á að ákvæðið fari gegn öðrum ákvæðum stjórnarskrár samkvæmt framansögðu og þær málsástæður, sem þar séu týndar til, geti allar staðið sjálfstætt, hver við hlið annarrar, enda samþýðanlegar.

Um einstakar dómkröfur

Kröfuliður 1

Þeir fjármunir sem greiðslumiðlun móttaki séu fjármunir stefnanda. Hann hafi einn heimild til að ráðstafa fjármunum sínum nema lög bjóði annað. Ráðstöfun samkvæmt 1. og 2. tl. 8. gr. laga nr. 24/1986 séu lögboðin en ekki samkvæmt 3. tl. 8. gr. laga nr. 24/1986, þar sem þau ákvæði fari gegn æðri réttarheimildum og yngri eins og að framan sé rakið. Stefnandi eigi lögvarða hagsmuni að fá þessari kröfu framgengt því staðreyndin sé sú að stefndi Gildi-lífeyrissjóður sé að móttaka fjármuni þessa í eigu stefnanda í andstöðu við vilja hans, fjármuni sem stefnandi einn hafi ráðstöfunarrétt yfir. Stefnandi hafi því lögvarða hagsmuni af að fá viðurkenningu á því að þetta sé óheimilt. Að gengnum slíkum viðurkenningardómi myndi bæði stefndi Gildi skipast, svo og væntanlega þeir sem greiða af fjármunum stefnanda inn, á greiðslumiðlunarreikning hjá stefnda Gildi.

Kröfuliður 2

Það sé staðreynd að stefndi Gildi ráðstafi fjármunum samkvæmt 3. tl. 8. gr. laga nr. 24/1986 til stefnda Landssambands smábátæigenda. Það telji stefnandi löglaust og hafi lögvarða hagsmuni að fá viðurkenningu dómstóla á því.

Kröfuliður 3

Vegna ákvæða 3. tl. 8. gr. laga nr. 24/1986 berist stefnda Gildi greiðslur sem honum beri ekki að móttaka samkvæmt framansögðu. Það sé staðreynd að stefndi Gildi skili þeim ekki til stefnanda. Telji stefndi Gildi að lög bjóði annað. Stefnandi eigi því lögvarða hagsmuni af að fá viðurkennt að stefndi Gildi verði við þessar aðstæður að ráðstafa þessum greiðslum til stefnanda enda eigi þær að vera honum til frjálstrar ráðstöfunar.

Kröfuliður 4

Stefndi Gildi-lífeyrissjóður hafi móttekið á neðangreindum dagsetningum neðangreindar fjárhæðir vegna bátanna Hermanns Jónssonar EA-18 (skipaskrárnúmer 2117), Petru EA-218 (skipaskrárnúmer 6545) og Petru SK-18 (skipaskrárnúmer 2668).

Dags.	Skrnr. 2117	Skrnr. 6545	Skrnr. 2668	Samtals
29.7.2004	5.874	6.272		12.146
30.8.2004	731			731
29.9.2004	4.082	5.814		9.896
28.10.2004		388		388
29.11.2004	1.012			1.012
29.12.2004	2.294			2.294
28.1.2005	2.544			2.544
31.3.2005	373			373

29.4.2005	436			436
31.5.2005	93			93
29.6.2005	372			372
28.7.2005			660	660
30.8.2005			2	2
29.9.2005			4.640	4.640
31.10.2005			13.431	13.431
29.12.2005			16.411	16.411
31.1.2006			9.312	9.312
27.2.2006				
30.3.2006			9.129	9.129
25.4.2006				
28.7.2006			16.695	16.695
30.8.2006			28.336	28.336

28.9.2006			14.336	14.336
Samtals	17.811	12.474	112.952	143.237

Að öðru leyti vísast til þess sem segir um þennan lið undir aðild.

Aðild

Stefndi Gildi-lífeyrissjóður hafi verið stofnaður 1. júní 2005 við sameiningu Lífeyrissjóðsins Framsýnar og Lífeyrissjóðs sjómanna Ekki ætti að vera ágreiningur um að stefndi Gildi hafi tekið við réttindum og skyldum Lífeyrissjóðs sjómanna í þessu máli.

Kröfunum sé beint in solidum að stefndu, Gildi-lífeyrissjóði og Landssambandi smábátæigenda. Um annað en fjárkröfur sé ljóst að kröfunum verði að beina að stefnda Gildi enda sé verið að skipa hegðan hans með kröfugerðinni. Stefndi Landssamband smábátæigenda kunni þó að teljast beinn þolandi dómsorðsins þar sem um sé að ræða félagsgjöld til þess félags. Þyki því öruggast að stefna báðum aðilum til að þola dóminn. Verði sú aðferð ekki talin réttarfarslega tæk sé kröfunni beint til vara á hendur stefnda Gildi einum en til þrautavara á hendur stefnda Landssambandi smábátæigenda sem þó sé vafasamt að gæti orðið niðurstaðan.

Fjárkröfum sé in solidum beint á hendur báðum stefndu enda telji stefnandi að fjármuni þessa hafi stefndi Gildi ekki mátt móttaka og ráðstafa til stefnda Landssambands smábátæigenda heldur borið að skila til stefnanda jafnóðum og þeir fjármunir hafi verið móttæknir. Með hinni óheimilu ráðstöfun á vörslufé hafi stofnast krafa á hendur stefnda Gildi um rétt skil.

Stefndi Landssamband smábátæigenda hafi móttækið fjármuni stefnanda og ráðstafað þeim með óheimilum hætti í félagssjóði sína og hagnýtt sér þá. Við það hafi stofnast krafa á hendur stefnda Landssambandi smábátæigenda. Þar sem um sömu fjármuni sé að ræða hljóti krafan að beinast in solidum á báða stefndu.

Vísað sé til laga nr. 24/1986 um skiptaverðmæti og greiðslumiðlun innan sjávarútvegsins, einkum 8. gr. laganna. Vísað sé til laga nr. 64/1994 um mannréttindasáttmála Evrópu, einkum 10.-11. gr. og stjórnarskrár lýðveldisins Íslands nr. 33/1944, einkum 72.-75. gr. Einnig sé vísað til reglugerðar nr. 147/1998 um greiðslumiðlun innan sjávarútvegsins, 2. og 8. gr. samþykktar nr. 87 um félagafrelsi og verndun þess, 5. gr. Félagsmálasáttmála Evrópu, 8. gr. alþjóðasamnings um efnahagsleg, félagsleg og menningarleg réttindi nr. 10/1979 og 18.-19. gr. og 22. gr. alþjóðasamnings um borgaraleg og stjórnómáaleg réttindi nr. 10/1979.

Vísað sé til 25. gr. eml.

Um málskostnað vísast til XXI. kafla l. nr. 91/1991, sérstaklega 129. gr. og 130. gr.

Málsástæður og lagarök stefnda Gildis-lífeyrissjóðs

Stefndi Gildi byggir á því að sýkna beri hann af öllum kröfum stefnanda vegna aðildarskorts, sbr. 2. mgr. 16. gr. eml.

Kröfur stefnanda byggist á þeirri málsástæðu að ákvæði laga nr. 24/1986 standist ekki mannréttindaákvæði stjórnarskrár og mannréttindasáttmála Evrópu. Þar virðist helst vera um að tefla svonefnt neikvætt félagafrelsi stefnanda, þ.e. frelsi hans til að standa utan og þurfa ekki að greiða félagsgjöld til Landssambands smábátæigenda. Stefndi Gildi hafi hins vegar hvorki skert félagafrelsi stefnanda, né brotið á honum með neinum öðrum hætti.

Að mati stefnda Gildis væri stefnanda rétt að beina kröfum sínum að Landssambandi smábátæigenda, þ.e. félaginu sem hann vilji ekki greiða til og/eða íslenska ríkinu, sem beri ábyrgð á lagasetningunni. Stefndi Gildi hafi ekki lögvarðra hagsmuna að gæta af úrlausn dómstóla um það hvort stefnanda beri skylda til að greiða félagsgjöld til Landssambands smábátæigenda eður ei. Hið sama eigi við um umsýslu Landssambandsins með iðgjaldagreiðslur. Því beri að sýkna stefnda Gildi af öllum kröfum stefnanda vegna aðildarskorts.

Sýknukrafa stefnda Gildis sé einnig á því reist að ákvæði um greiðslumiðlun lífeyrissjóðsins skv. 3. tl. 8. gr. laga nr. 24/1986 feli ekki í sér brot á réttindum stefnanda. Hins vegar geti ákvæði í lögum eða reglugerðum, um skyldu til greiðslu félagsgjalda, eftir atvikum farið gegn umræddum mannréttindaákvæðum. Greiðslumiðlun stefnda Gildis komi hins vegar félagafrelsi stefnanda ekki við. Þetta leiði til sýknu af kröfum stefnanda í 1.-4. tl. kröfugerðar.

Verði hins vegar talið að málsúrslit gagnvart Gildi ráðist af því hvort ákvæði laga nr. 24/1986 og/eða reglugerða með stoð í lögnum standist ákvæði stjórnarskrárinnar og mannréttindasáttmála, þá byggir stefndi Gildi á sömu málsástæðum og lagarökum og meðstefndi, Landssamband smábátæigenda, til viðbótar framangreindum röksemdum, og gerir að sínum.

Stefndi Gildi mótmælir því sérstaklega að um óheimila ráðstöfun á vörslufé hafi verið að ræða af hans hálfu. Samkvæmt gildandi rétti hafi stefnda Gildi verið skylt að hafa yfirumsjón með miðlun greiðslna stefnanda skv. 3. tl. 8. gr. til Landssambands smábátæigenda, en ekki skila greiðslum til stefnanda aftur, eins og haldið sé fram í stefnu.

Framangreindu til viðbótar eru sýknuástæður vegna einstakra liða kröfugerðar stefnanda eftirfarandi:

Kröfur í 1. og 3. tl. kröfugerðar séu ekki nægilega afmarkaðar. Ekki sé unnt að fallast á kröfur um að stefnda Gildi verði dæmt óheimilt að veita móttöku og beri að endurgreiða stefnanda *allar* greiðslur sem ekki séu inntar af hendi skv. 1.-2. tl. 8. gr. laganna inn á greiðslumiðlunarreikning smábáta.

Stefndi telur einnig að sýkna beri hann af fjárkröfu stefnanda skv. 4. tl. kröfugerðar, þar sem engin skilyrði bótaábyrgðar séu fyrir hendi. Að auki sé óljóst á hverju bótaábyrgð stefnda Gildis sé reist. Lífeyrissjóðurinn hafi einungis haft yfirumsjón með greiðslumiðlun eins og honum hafi verið skylt skv. 3. tl. 8. gr. laga nr. 24/1986 og ekki bakað sér bótaábyrgð með nokkrum hætti.

Varakrafa um sýknu að hluta

Bótakrafa stefnanda í 4. tl. kröfugerðar virðist ofreiknuð. Hluti þeirra greiðslna sem tilgreindar séu virðast hafa verið inntar af hendi af öðrum aðila en stefnanda. Beri að lækka bótakröfuna sem þeim greiðslum nemi, ef fallist verði á bótaábyrgð stefnda Gildis á annað borð.

Varakrafa sé einnig gerð til að tryggja að verði stefndi Gildi ekki sýknaður af öllum kröfum, þá beri a.m.k. að sýkna hann af einstökum kröfum á grundvelli þeirra sjónarmiða sem sett hafa verið fram hér að framan.

Stefndi Gildi telur að í öllum tilvikum beri að sýkna hann af kröfu um greiðslu málskostnaðar, óháð úrslitum málsins. Af orðalagi kröfugerðar um málskostnað í stefnu sé ekki hægt að ráða að henni sé beint að stefnda Gildi. Þá athugast að stefndi Gildi hafi hingað til ekki látið til sín taka ágreining um lögmati þess greiðslufyrirkomulags, sem deilt sé um í máli þessu.

Stefndi Gildi byggir á ákvæðum stjórnarskrár Lýðveldisins Íslands nr. 33/1944, lögum nr. 62/1994 um mannréttindasáttmála Evrópu, lögum nr. 24/1986 um skiptaverðmæti og greiðslumiðlun innan sjávarútvegsins, lögum nr. 91/1991 um meðferð einkamála og ákvæðum reglugerðar um greiðslumiðlun innan sjávarútvegsins nr. 147/1998. Varðandi lagarök fyrir málskostnaðarkröfunni er vísað til 130. gr. 1. nr. 91/1991.

Málsástæður og lagarök stefnda Landssambands smábátæigenda

Stefndi Landssamband smábátæigenda telur að sýkna beri landssambandið af kröfugerð stefnanda á eftirfarandi grundvelli:

1. Almannahagsmunatilgangur

Í 2. mgr. 74. gr. stjórnarskrár komi fram að engan megi skylda til aðildar að félagi. Síðan segir: *Með lögum má þó kveða á um slíka skyldu ef það er nauðsynlegt til að félag geti sinnt lögumæltu hlutverki vegna almannahagsmuna eða réttinda annarra.* Stefndi telji að það tilvik sem hér sé til úrlausnar sé dæmi um atvik eins og þau sem undantekningarákvæði 2. mgr. 74. stjórnarskrár taki til. Megintilgangur þess að skylda útvegsmenn til greiðslna þeirra sem stefnandi heimti að vera laus undan sé sá að tryggja lífeyrisrétt og váttryggingarvernd þeirra einstaklinga sem hafi lifibrauð sitt

af útgerð smábáta. Almenn reynsla sýni að veruleg hættu sé á að misbrestur yrði á að þeirra hagsmuna yrði nægjanlega gætt ef einstaklingunum yrði sjálfum látið eftir að annast um kaup slíkra réttinda. Þá sé hlutverk stefnda í þessu kerfi það að annast um samninga, t.d. við tryggingafélög sem sé almennt til þess fallið t.d. að tryggja þeim sem stefndi gætir hagsmuna fyrir bestu tryggingavernd á lögsta mögulegu verði. Félagaskylda af þessum toga sé á sinn hátt ekkert ólík þeirri sem hvíli á öllum almenningi t.d. með vísan til laga um starfsemi lífeyrissjóða. Slík skylda sé fullkomlega lögmæt samkvæmt 74. gr. stjórnarskrár.

2. Ekki félagsgjöld

Af málatilbúnaði stefnanda verði ráðið að hann haldi því fram, að með gjaldtöku þeirri sem gert sé ráð fyrir í ákvæðum 6. gr. og 3. tl. 8. gr. laga nr. 24/1986 sé brotið gegn ákvæðum stjórnarskrár um félagafrelsi. Að mati stefnda verði að telja vafasamt að líta svo á að gjöld þau sem um ræðir séu félagsgjöld að stefnda eða öðrum þeim sjóðum, stofnunum og félögum sem þau renni til samkvæmt ákvæðum laga. Fremur verði að telja að um sé að ræða ígildi skatts sem lagður sé á tiltekinn þjóðfélagshóp, þ.e. framleiðendur sjávarafurða, og sköttunum sé síðan m.a. varið til að vinna að hagsmunum þeirra sem álögunum sæta. Hér sé enda um að ræða gjöld, sem lögð séu á samkvæmt einhliða ákvörðun ríkisvaldsins án þess að sérstakt endurgjald eigi fyrir að koma. Sbr. til hliðsjónar dóm Hæstaréttar, H.1999:4007

3. Stefnandi sé ekki félag í skilningi 11. gr. mannréttindasáttmála Evrópu. Vernd 72. - 75. gr. stjórnarskrárinnar taki ekki til lögpersóna nema óbeinlínis

Stefndi telur að sú vísan til 72. - 75. gr. stjórnarskrár sem stefnandi virðist byggja málatilbúnað sinn á eigi ekki við í málinu. Nefnd ákvæði stjórnarskrárinnar fjalli um borgarleg réttindi sem áskilin séu einstaklingum. Viðurkennt sé að á grundvelli slíkra einstaklingsréttinda geti félög sem þeir hafi með sér um hugsjónir sínar notið þeirra réttinda sem hér um ræðir, t.d. félagafrelsis á grundvelli eða fyrir tilstuðlan réttar félagsmanna. Félög sem rekin séu í fjárhagslegum tilgangi séu hins vegar ekki hugsjónafélög í þessum skilningi. Þau séu ekki félög í skilningi 11. gr. mannréttindasáttmála Evrópu. Þetta verði t.d. bert þegar skoðaður sé málatilbúnaður stefnanda sem að miklu leyti gangi út á að halda því fram að baráttumál stefnda séu andstæð *lífsskoðunum stefnanda*. Hverjar eru „*lífsskoðanir*“ einkahlutafélags? Ákvæði samþykktu tilgreini að tilgangur félagsins sé útgerð, fiskverkun og skyld starfsemi, verktakastarfsemi, rekstur fasteigna og lánastarfsemi. Þetta séu þær einu „*hugsjónir*“ eða „*lífsskoðanir*“ sem stefnandi hafi. Bersýnlega sé ekki hægt að leggja að jöfnu „*lífsskoðanir*“ félagsins við lífsskoðanir eigenda félagsins enda félagið ekki stofnað til að vinna að málum sem varði þær lífsskoðanir. Dómur sem viðurkenni að stefnandi eigi að vera laus undan skyldu til að greiða félagsgjöld til stefnda á grundvelli lífsskoðana eigenda félagsins sé í besta falli afar sérkennilegur, t.d. þegar eigendaskipti verði að félaginu og eigendur þess hafa eftir atvikum einhverjar allt aðrar lífsskoðanir en núverandi eigendur.

Krafa um málskostnað sé studd við 130. gr. eml. nr. 91/1991. Krafa um virðisaukaskatt af málflutningsþóknun sé byggð á lögum nr. 50/1988 en stefndi sé ekki virðisaukaskattskyldur og beri því nauðsyn til að fá dóm fyrir þeim skatti úr hendi stefnanda.

Niðurstaða

Samkvæmt 6. gr. laga nr. 24/1986 um skiptaverðmæti og greiðslumiðlun innan sjávarútvegsins, sbr. 2. gr. reglugerðar nr. 147/1998, skulu framleiðendur sjávarafurða og aðrir fiskkaupendur greiða 8,4% af samanlögðu hráefnisverði þess afla sem þeir taka við inn á sérstakan greiðslumiðlunarreikning smábáta hjá Lífeyrissjóði sjómanna. Samkvæmt 8. gr. laganna skal fé því, sem þannig safnast, ráðstafað í tilteknum hlutföllum í þrenns konar tilgangi: Samkvæmt 1. tl. til greiðslu í Lífeyrissjóð sjómanna, samkvæmt 2. tl. til greiðslu iðgjalda af slysa- og örorkutryggingu og vátryggingar báts, og samkvæmt 3. tl. skulu 6% renna til Landssambands smábátæigenda, sbr. einnig 3. tl. 4. gr. reglugerðar nr. 147/1998.

Dómkröfur stefnanda í málinu eru á hendur Gildi-lífeyrissjóði, sem hefur tekið við réttindum og skyldum Lífeyrissjóðs sjómanna samkvæmt lögum nr. 24/1986, og Landssambandi smábátæigenda.

Samkvæmt kröfugerð í stefnu beinast dómkröfur stefnanda samkvæmt töluliðum 1-3 einungis að stefnda Gildi-lífeyrissjóði, en stefnandi tekur þó fram að þeim kröfum sé beint að báðum stefndu, til vara á hendur stefnda, Gildi-lífeyrissjóði, einum, og til þrautavara á hendur stefnda, Landssambandi smábátæigenda, einu. Fjárkröfu samkvæmt tölulið 4 er beint að báðum stefndu in solidum.

Stefnandi krefst þess í fyrsta lagi að dæmt verði að stefnda, Gildi-lífeyrissjóði, sé óheimilt að veita viðtöku inn á greiðslumiðlunarreikning smábáta hærrí fjárhæð af fjármunum stefnanda en þarf til ráðstöfunar samkvæmt 1. og 2. tl. 8. gr. laga nr. 24/1986. Kröfuliður þessi felur þannig í sér að stefnda sé óheimilt að veita viðtöku því fé, sem frá stefnanda stafar og ráðstafa skal til Landssambands smábátæigenda samkvæmt 3. tl. 8. gr. laga nr. 24/1986. Af hálfu stefnda Gildis-lífeyrissjóðs er tekið fram að þessum greiðslum til stefnda Landssambands smábátæigenda hafi verið miðlað í gegnum greiðslumiðlunarreikning smábáta hjá Sparisjóði vélstjóra. Stefndi Gildi-lífeyrissjóður hafi ekki haldið eftir greiðslum frá stefnanda, heldur einungis haft yfirumsjón með greiðslumiðluninni, en sparisjóðurinn séð um framkvæmdina.

Stefnandi fellst ekki á það að skýra beri 3. tölulið 8. gr. laga nr. 24/1986 svo að allir skuli greiða félagsgjöld til stefnda Landssambands smábátæigenda. Sú gjaldskylda geti aðeins átt við um félagsmenn landssambandsins. Þessi sjónarmið rökstyður stefnandi með vísan til ákvæða stjórnarskrár lýðveldisins Íslands nr. 33/1944, einkum 72.-75. gr.

Hvorki er fallist á þær málsástæður stefnanda að 3. töluliður 8. gr. laga nr. 24/1986 brjóti gegn eignarréttarákvæði 72. gr. stjórnarskrárinnar (áður 67. gr.) né þær málsástæður hans að lögfesting 11. gr. mannréttindasáttmála Evrópu, sbr. lög nr. 62/1994, hafi fellt þau ákvæði laganna úr gildi. Þá verður ekki séð að ákvæði 73.

gr. stjórnarskrár, um tjáningarfrelsi, og ákvæði 75. gr. stjórnarskrár um atvinnufrelsi renni stöðum undir sjónarmið og kröfugerð stefnanda. Stjórnarskrárákvæði þessi eiga ekki við um þá gjaldtöku sem 3. töluliður 8. gr. laga nr. 24/1986 tekur til eðli sínu samkvæmt. Er þessum málsástæðum stefnanda öllum hafnað.

Kröfur stefnanda byggjast einnig á þeirri málsástæðu að ákvæði 6. og 8. gr. laga nr. 24/1986 standist ekki ákvæði 2. mgr. 74. stjórnarskrár og mannréttindasáttmála Evrópu að því er varðar greiðslur frá utanfélagsmönnum til stefnda Landssambands smábátaeigenda. Af málatilbúnaði stefnanda verður ráðið að sú tilhögun 3. tl. 8. gr. laga nr. 24/1986 um fjárframlag til Landssambands smábátaeigenda jafngildi því að verið sé að skylda stefnanda til aðildar að félagi í merkingu fyrri málsliðar 2. mgr. 74. gr. stjórnarskrárinnar nr. 33/1944. Er þar um að tefla svonefnt neikvætt félagafrelsi stefnanda, þ.e. frelsi hans til að standa utan félags og þurfa ekki að greiða félagsgjöld til Landssambands smábátaeigenda. Ekki er fallist á með stefnanda að ráðstöfun fjárframlags til Landssambands smábátaeigenda samkvæmt 3. tl. 8. gr. laga nr. 24/1986 feli í sér brot á ákvæði 2. mgr. 74. gr. stjórnarskrárinnar og 11. gr. mannréttindasáttmála Evrópu, sbr. lög nr. 62/1994, sem veita vernd gegn því að menn séu þvingaðir til aðildar að félagasamtökum gegn vilja sínum. Því síður verður talið að sú tilhögun 6. gr. laga nr. 24/1986 um greiðslu fjárframlags inn á greiðslumiðlunarreikning feli sér brot á greindu ákvæði stjórnarskrárinnar. Málsástæðu stefnanda er að þessu lýtur er hafnað að því er báða stefndu varðar. Ber því að sýkna báða stefndu af þessum kröfulið.

Stefnandi krefst þess í öðru lagi að stefnda Gildi-lífeyrissjóði verði dæmt óheimilt að inna af hendi greiðslur skv. 3. tl. 8. gr. laga nr. 24/1986 til stefnda Landssambands smábátaeigenda, sem því kynni að berast af fjármunum stefnanda. Af greindri niðurstöðu um fyrsta tölulið kröfugerðar stefnanda leiðir að einnig ber að sýkna báða stefndu af þessum kröfulið.

Stefnandi krefst þess í þriðja lagi að viðurkennt verði að stefnda Gildi-lífeyrissjóði beri að endurgreiða stefnanda allt það fé hans sem kynni að berast inn á greiðslumiðlunarreikning smábáta umfram það sem þarf til ráðstöfunar skv. 1. og 2. tl. 8. gr. laga nr. 24/1986. Af greindri niðurstöðu um fyrsta tölulið kröfugerðar stefnanda leiðir að einnig ber að sýkna báða stefndu af þessum kröfulið.

Stefnandi krefst þess í fjórða lagi að stefndu verði in solidum gert að greiða stefnanda 167.769 kr. svo sem nánar er sundurliðað í stefnu. Af greindri niðurstöðu um fyrsta tölulið kröfugerðar stefnanda leiðir að einnig ber að sýkna báða stefndu af þessum kröfulið.

Samkvæmt framansögðu ber að sýkna báða stefndu af öllum öðrum kröfum stefnanda í málinu, en eftir atvikum þykir rétt að málskostnaður falli niður.

Eggert Óskarsson héraðsdómari kvað upp dóm þennan.

D Ó M S O R Ð :

Stefndu, Gildi-lífeyrissjóður og Landssamband smábátaeigenda, skulu vera sýkn af kröfum stefnanda, Víkurvers ehf., í máli þessu.

Málskostnaður fellur niður.

Eggert Óskarsson